

บทที่ 3

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องไกรสิทธิ์

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้

วรรณกรรมเป็นมรดกที่สำคัญทางวัฒนธรรม เป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคม หรือชาติบ้านเมือง ประชาชนแต่ละยุคแต่ละสมัยมีความเป็นอยู่อย่างไร ย่อมรู้ได้จากวรรณกรรมในยุคนั้น ๆ ความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมทางด้านวรรณกรรมจะสืบเนื่องมาจากผู้ที่มิไจรักทางด้านการศึกษาเป็นสำคัญ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ไก่กล้าว่าเกี่ยวกับวรรณกรรมหรือวรรณคดีว่า

หนังสือวรรณคดีไทย ถูกจำกัดจำนวนไว้ตามที่ผู้เขียนตำราประวัติวรรณคดีเสนอรายชื่อไว้ให้ จะเห็นว่าบางยุคมีหนังสือวรรณคดีเพียง 2-3 เล่มเท่านั้น และในจำนวนหนังสือดังกล่าวนั้น ยังเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าทางวรรณคดีเพียง

เล็กน้อยอยู่อีกหลายเล่ม¹

ปัจจุบันขอบข่ายของการศึกษาวรรณกรรมไทยได้ขยายวงกว้างออกไปสู่วรรณกรรมท้องถิ่น ทำให้เราได้วรรณกรรมที่เด่น ๆ เพิ่มขึ้นอีกมากมาย และถ้าหากจะยึดเอาหลักเกณฑ์ทางคุณค่าของวรรณคดี ตามที่ปรากฏในหนังสือวรรณคดีแห่งชาติเป็นบรรทัดฐานในการประเมินคุณค่าวรรณกรรมท้องถิ่นแล้ว เราคงจะได้วรรณกรรมท้องถิ่นอีกหลาย ๆ เล่มที่จัดได้ว่าเป็นวรรณคดีไทย

¹ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้. (สงขลา: โครงการส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้, ม.ป.ป), หน้า 2.

จากการสำรวจจำนวนหนังสือวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ปรากฏว่าศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา รวบรวมไว้ได้ประมาณ 450 เล่ม² หน่วยประเคราะห์ ศูนย์ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช รวบรวมไว้ได้ประมาณ 580 เล่ม³ ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี รวบรวมไว้ได้ประมาณ 350 เล่ม⁴ นอกจากนี้ยังปรากฏที่ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้จังหวัดอื่นๆ ที่วัดเก่าแก่ทางจังหวัดภาคใต้ และที่เป็นสมบัติส่วนตัวของชาวบ้านอีกจำนวนมาก ย่อมเป็นหลักฐานยืนยันถึงความเจริญรุ่งเรืองของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ได้เป็นอย่างดี

อุคม หนูทอง ได้จัดแบ่งประเภทของวรรณกรรมภาคใต้ตามลักษณะเนื้อหา โดยใช้ข้อมูลที่ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ (สถาบันทักษิณคดีศึกษา) เก็บรวบรวมไว้ดังนี้⁵

² จากการสำรวจบัญชีรายชื่อวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ของศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2521.

³ จากคำบรรยายของ ชวน เพชรแก้ว ในการสัมมนาเรื่อง "โลกทรรศน์ไทยภาคใต้" ณ ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2520.

⁴ จากการสำรวจของ ชวน เพชรแก้ว หัวหน้าศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2526.

⁵ อุคม หนูทอง, วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ประเภทนิทานประโลมโลก. (สงขลา: โครงการส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้, ม.ป.ป.), หน้า 25-27.

2. นิทานหรือเรื่องเกี่ยวกับศาสนา เช่น

มหาเวสสันดรชาดก	สุทธกัณฐกชาดก
พระมหาชาดก	พระมหโสด
พระโมคคัลลานะ	พระมาลัยคำกาพย์
พระชินสี	พระโพธิสัตว์
พระพุทธโฆษา	พระเจ้าห้าองค์
พระมหาชนก	พินทาคำกาพย์
ศีลธรรมคำกาพย์	สุเมธคามส
พระมาลัยสูตร	พระประณมชาดก
วิทูรมัตถิก	พระปฐมสมโพธิกถาคำกาพย์ ฯลฯ

3. ตำนานและพงศาวดาร เช่น

พงศาวดารหงสาวดีคำกาพย์
พระพุทธโฆษาจารย์ไปลังกา
ประวัติการสร้างพระปรารักษ์เมืองหงสาวดี
พงศาวดารพระบรมราชาเมืองหงสาวดี
พงศาวดารสมัยพระเจ้าเสือ
พระราชพงศาวดารย่อลำดับกษัตริย์และเสด็จพระราชดำเนินไปเมืองนคร-สงขลา
พระราชาเมืองร่างกุ้ง
พระเขี้ยวแก้ว
พระนิพนพานโสด

4. กฎหมาย เช่น

กฎหมายชาวบ้านเกี่ยวกับทรัพย์สิน
กฎหมายชาวบ้านเกี่ยวกับหาส
กฎหมายตราสามดวง
กฎหมายหลักไชย
กฎหมายลักษณะพยาน

5. สุภาษิตคำสอน เช่น

ภาษิตชาวบ้าน	กฤษณาสอนน้อง
พาสีสอนน้อง	สุภาษิตสอนกุมาร
พุทธภาษิต	คติโลก - คติธรรม
คำสอนเรื่องบาปบุญคุณโทษ	
ลักษณะเมียบ่อกษัตริย์และสวัสดิรักษา	

ฯลฯ

6. พระอภิธรรมและพระสูตร เช่น

พระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์
 พระปรมัตถธรรม
 พระธรรมจักกัปปวัตตนสูตรและเทวทูตสูตร
 พระนิพพานสูตร
 อภินิหารวิเวกวิธี
 พระคัมภีร์มุกคัลป์ยัตติ
 พระมงคลหีปนีคากาพย์
 ไตรโลกวิธาน
 มงคลวิลาศ
 พระปาฏิโมกข์

ฯลฯ

7. ตำรา เช่น

ตำรากุศลลักษณะสตรี	ตำรากุศลลักษณะวีร
ตำรากุศลลักษณะนกเขา	ตำราพิชัยสงคราม
ตำราหมอบุญ	ตำรายา
ตำราไสยศาสตร์ต่าง ๆ	

8. แบบเรียน เช่น

จินตภาพ

ประถม ก กา

ประถมมาลา

ตำราการแต่งกลบท

ในบรรดาวรรณกรรมภาคใต้ทุกประเภท วรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลก นับเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมจากชาวภาคใต้มากที่สุด เพราะนอกจากจะเป็นเรื่องที่ทำให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังให้ความรู้ทางด้านภาษาและวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในแต่ละสมัยที่เกิดวรรณกรรมนั้นด้วย

สมัยที่แต่ง

การแบ่งยุคสมัยของวรรณกรรมไทยนั้น เป็นการแบ่งที่ไม่สู้จะมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนนัก เช่น แบ่งโดยใช้เมืองหลวงเป็นหลัก แบ่งโดยยึดเอารัชสมัยที่พระเจ้าแผ่นดินทรงสนพระทัยในวรรณคดีเป็นหลัก แบ่งตามชนิดของคำประพันธ์ เป็นต้น สำหรับการแบ่งยุคสมัยของวรรณกรรมภาคใต้นั้น ถ้าจะแบ่งโดยการใช้ลักษณะอักษรเป็นหลัก จะแบ่งได้ดังนี้

1. เรื่องที่บันทึกโดยการจารึก ได้แก่ เรื่องราวที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักต่าง ๆ ที่ปรากฏในภาคใต้ คำอักษร์ที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นคำอักษร์บาลี

2. เรื่องที่บันทึกลงในสมุดข่อยในระยะแรก ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับตำนานเมือง การก่อกบฏ คำรายาและเวทมนตร์คาถาต่าง ๆ คำอักษร์ที่ใช้บันทึกในระยะแรก ๆ จะเป็นคำอักษร์ขอม ต่อมามีการบันทึกด้วยคำอักษร์ไทยสมัยอยุธยาตอนปลาย หรือสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วย

3. เรื่องที่บันทึกลงในสมุดข่อยในระยะหลัง จะบันทึกด้วยคำอักษร์ไทยเป็นส่วนใหญ่ และการบันทึกนิทาน นิยาย หรือเรื่องประเภทเรื่งมรณีย์เท่าที่ปรากฏก็จะบันทึกขึ้นในระยะนี้ คือในช่วงเวลาระหว่าง 60-150 ปี ที่ล่วงมาแล้ว

สำหรับเรื่องไกรสิทธิ์นั้น วงศ์ เชาวนะทวี⁶ ได้กรุณาอธิบายและให้ข้อคิดเห็นว่า คงจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมานานหลายชั่วอายุคนแล้ว อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 100 ปี⁷ สำหรับ เนื้อเรื่องได้กล่าวถึงเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ซึ่งเป็นวรรณกรรมสมัยกรุงเก่า และยังเป็นพระราช นิพนธ์ละครในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยด้วย ทั้งข้อความตอนที่กล่าวว่า

หงษ์รายาชื่น	บิคุรรามานคอน	เห็นคุณลูกเทา	
ยอมเชื่อเนื้อเจ้า	ชวนเจ้าจกมอ	ควยบุคนงคราน	หงงมารกากอน
โหดเห็นแนนอน	งักกอนลูกยา	ยังมีนิทาน	
บุคของกรุงมาน	กุมกันยักสา	นำมะกอนแจมจัน	สุพันฉายา
นงครานมานคา	สมนทาเทวี	เป็นนงของเทา	
เสหนาบุกเจ้า	เทาครองบุหรี	ยักลักทรามไว	ไปซาหลายปี
เทามีมะเหลสี	กอนเส็กเจ็คอง	รอมคันมานคา	
เทามีบุคตรา	หงเจ็คยอระยง	ลูกนางสุททอง	ครอบครองแทนอง
เสีบนำคามวง	ชีวสังสินไช	ไปยรับเอามา	
กับบุคยักสา	มาถึงพบโคตร	บิคาเจ้าเสก	เป็นเอกราไช
ครอบครองเมืองไปย	ควยสิสุกัน		

⁶ กรมการราชบัณฑิตยสถาน ฝ่ายภาษาถิ่นใต้ และอาจารย์พิเศษสอนวิชา วรรณกรรมภาคใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

⁷ วงศ์ เชาวนะทวี ได้กรุณาเล่าให้ฟังว่า เมื่อท่านยังเป็นเด็ก มารดาของท่าน ได้สวดปากเปล่าเรื่อง ไกรสิทธิ์ให้ท่านฟังหลายครั้ง เนื้อเรื่องบางตอนท่านยังท่องจำได้ จนทุกวันนี้ แม้เวลาจะล่วงเลยมานานกว่า 80 ปีแล้ว แต่คงว่าวรรณกรรมเรื่องไกรสิทธิ์ จะต้องเป็นเรื่องที่เก่าแก่กว่าที่ปรากฏอยู่ในหนังสือมุก ฉบับที่นำมาวิเคราะห์ครั้งนี้ และ ต้องเป็นเรื่องที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปีมาแล้ว (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2526)

(พังราวยาจีน บิคุรามารคร เอ็นกุกท้าว
 ขอมเชื้อเนื้อเจ้า ขวัญข้าวจกมรณ ค่ายบุตรนงคราญ พังมารคาก่อน
 ให้เห็นแน่นอน งคกอนสุกยา ยังมีนิทาน
 บุตรของกรุงमार กุมภัพย์กษา นามกรแจ่มจันทร์ สุพรรณฉายา
 นงคราญมารคา สุมณฑาเทวี เป็นน้องของท้าว
 เสนาทุกเจ้า ท้าวครองบุรี ยักษ์ตักทรมวย ไปซ่านหลายปี
 ท้าวมีมเหสี ถ้วนเสร็จเจ้าองค์ งามครรรภ์มารคา
 ท้าวมีบุตรา ทั้งเจ้าครยง ลูกนางสุกทอง ครอบครองแทนองค์
 สืบนามตามวงศ์ ชื่อสังข์ศิลป์ชัย ไปรบเอามา
 กับบุตรยักษา มาถึงภพไตร บิดาเจ้าเสก เป็นเอกราชัย
 ครอบครองเมืองไป ค่ายศรีสุพรรณ . . .) ⁸

วรรณกรรมเรื่องไกรสิทธิ์ ฉบับที่นำมาวิเคราะห์นี้ เป็นหนังสือปกขาว เขียนด้วย
 หมึกสีดำ ขนาดของหนังสือมีความกว้าง 11.5 เซนติเมตร ยาว 35 เซนติเมตร มีทั้งหมด
 4 เล่ม (4 บุค) นับเป็น 5 หัว (5 ตอน) รวม 670 หน้า แต่ละหน้ามี 6 บรรทัด ตอนที่
 1-3 เขียนในบุคที่ 1-3 ตามลำดับ ตอนที่ 4-5 เขียนในบุค 4 การเรียกชื่อแต่ละตอนจะ
 เรียกว่า "มากหัว..." กังปรากฏในตอนที่ 4 ก่อนจะขึ้นตอนที่ 5 ว่า

จบมาก⁹หัว ๔ เท่านั้นहार เอ๊ย

(จบมากหัว 4 เท่านั้นहाँ เอ๊ย)

เนื้อเรื่องในแต่ละตอน จะสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันไปเรื่อย ๆ ตอนท้ายของเรื่องได้เขียนนอก
 วัน - เดือน - ปี ที่เขียน (คักลอก) ไว้ดังนี้

⁸ ขอความในวงเล็บคือข้อความที่ปวิวรรคเป็นคำปัจจุบันแล้ว

⁹ .
 เล่ม

เขียนจับเคียนสิบสองแรมเกาคำวันประหัดปีมะเส็งโกสินศักดิ์เห็นมันนึ่ง
พะนั่งเขียนเขียนไค้หลายเคียนเจ้ามากเขาเกือบเคียน ว่าฉานเพ้วเฉยละเฉย
ราสา :๑ หนังสือไกรสิคโกสินเป็นสูงไกรจับทั้งห้าหัวแล้วลงทุนสิบหว่าบาท
คิกรวมสิ้นเส็ดทุกสิ่งทุกอันทุกพันทีของการเอ้ามาคิกกันเข้าหังเหลาหลายน้ำหมึก
เจาะหนึ่งถึงสิบทางยังสิ่งหนึ่งเอา หังกาว่าหังหมึกหรีแห่งพิฤ ยังสิ่งหนึ่งเอา
ปะโก้น้ำเอาปะหนึ่งสองคางหมึกแทนสะหลิ่งแล่น้ำทาร์เอี้ย :๑๑

(เขียนจบเคียนสิบสอง แรมเกาคำ วันพฤหัสศกปีมะเส็ง รัตนโกสินทร์ศก
ตกเห็นนึ่งพาก นึ่งเพียร เขียนไค้หลายเคียน เจ้ามากเขาเกือบเคียน ว่า
ฉานเพ้วเฉยละเฉยราสา :๑ หนังสือไกรสิคธิ์ โกสินทร์เป็นสูงไกรจับทั้ง
ห้าหัวแล้ว ลงทุนสิบกว่าบาท คิกรวมสิ้นเส็ดทุกสิ่งทุกอันทุกพรหมทีของการ
เอ้ามาคิกกันเข้าหังเหลาหลายน้ำหมึกจอกหนึ่งถึงสิบสคางค์ ยังสิ่งหนึ่งเอาหังกา
ว่าหังหมึกซ้อแห่งพิฤ ยังสิ่งหนึ่งเอาปากโก้น้ำเอา ปากหนึ่งสองสคางค์ หมึกแห่ง
สลิ่งแล่น้ำทาร์เอี้ย :๑๑)

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นว่าผู้เขียนไค้บอก วัน - เดือน - ปี ที่เขียนไว้ว่า
เขียนเสร็จเมื่อวันพฤหัสศกปีมะเส็ง แรมเกาคำ เคียนสิบสอง ปีมะเส็ง ส่วนศักราชไม่ไค้บอกเอาไว้
ว่าเป็น พุทธศักราชใด เพียงแต่บอกไว้ว่า "รัตนโกสินทร์ศก" จึงต้องหันมาพิจารณาถึงระยะ
เวลาที่มีการใช้คำ ๆ นี้ ดังนี้

เปลื้อง ๗ นคร ไค้อธิบายคำว่า "รัตนโกสินทร์ศก" ว่า "เป็นการนับศักราช
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เมื่อ พ.ศ.
2432 โดยให้นับรัตนโกสินทร์ศกที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2325"¹⁰ และไค้อธิบายคำว่า
"พุทธศักราช" เอาไว้ว่า "พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้ใช้ พ.ศ. เป็นทางราชการ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2455"¹¹

^{10,11}

เปลื้อง ๗ นคร, พจนานุกรม ฉบับทันสมัย. (กรุงเทพฯ:
ไทยวัฒนาพานิช, 2516), หน้า 386 และ 324.

ประเสริฐ ๗ นคร¹² ได้กรุณาอธิบายและสรุปเกี่ยวกับเรื่องศักราชที่บันทึก
วรรณกรรมเรื่องนี้ว่า น่าจะพิจารณาได้ว่า วรรณกรรมเรื่องนี้ (ฉบับที่นำมาวิเคราะห์
ครั้งนี้) บันทึกขึ้นในช่วง พ.ศ. 2432-2455 เพราะเป็นช่วงที่มีการใช้คำว่า "รัตน-
โกสินทร์ศก" อย่างเป็นทางการ และจากการเทียบศักราชปรากฏว่าในช่วงเวลาดังกล่าว
มีศักราชที่ตรงกับวันหยุดหีบศก รมเกล้า คำ เดือนสิบสอง ปีมะเส็ง คือ พ.ศ. 2460

จึงสรุปได้ว่าเรื่องไกรสิทธิ์ฉบับที่นำมาวิเคราะห์ครั้งนี้ คัดลอกจบบเรื่องเมื่อวัน
หยุดหีบศก รมเกล้า เดือนสิบสอง ปีมะเส็ง พุทธศักราช 2460

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องไกรสิทธิ์ เป็นวรรณกรรมชาวบ้าน ที่ใช้สวาทสุกกันหังเพื่อ
ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และจะใช้สวาทเฉพาะในงานมงคลเท่านั้น เมื่อมีงานมงคลก็มี
การเตรียมงานก่อนถึงวันงานที่เรียกกันว่า วันสุกดิบ สิ่งสำคัญของงานในวันสุกดิบ คือ
การสร้าง "โรงมัท"¹³ เพื่อใช้เป็นที่ประกอบอาหารสำหรับถวายพระและเลี้ยงแขกที่มา
ในงาน การตระเตรียมอาหารนั้นจะทำกันตั้งแต่ตอนหัวค่ำเรื่อยไปจนสว่างของวันงาน
ผู้ที่มาช่วยงานตอนกลางคืนในวันสุกดิบนั้น นอกจากจะเป็นชาวบ้านที่มาอาสาเป็นแม่ครัวแล้ว
ก็จะมีผู้มาช่วยงานค่านอื่น ๆ ที่ต้องตระเตรียมไว้ใช้ในวันงาน และอยู่เป็นเพื่อนบรรดา

¹² กรมการราชบัณฑิตยสถาน กรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย และอาจารย์
สอนวิชาภาษาถิ่นเหนือ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

¹³ เป็นโรงที่สร้างขึ้นชั่วคราว สมัยก่อนทางภาคใต้นิยมใช้คนหมากมาปักเป็นเสา
ปักเป็นระยะ ๆ แล้วแก้ว่าจะต้องการความกว้าง - ยาวเท่าใด แล้วใช้ทางมะพร้าวทำเป็น
หลังคาและฝา ใช้เชือกผูกหรือมัดทางมะพร้าวให้ติดกับเสาที่ปัก การผูกนั้นจะต้องผูกแบบมัด
ให้แน่น ใช้เป็นที่ตระเตรียมของและหุงหาอาหาร ปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้คันที่เข้าไบแทน
คำว่า "โรงมัท" ซึ่งเรียกตามลักษณะของการปลูกสร้างจึงเลื่อนหายไป

แม่ครัวทั้งหลาย เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินในการทำงานและจะได้ไม่่วงนอน จึงมีการเล่านิทานที่สนุกสนานแบบนิทานประโลมโลก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ขณะเดียวกันก็จะมีการแทรกคติสอนใจแก่ผู้ฟังไปด้วย โดยใช้ตัวละครเป็นสื่อ การสวดจะเริ่มตั้งแต่ตอนหัวค่ำของวันสุกดิบ และจะสวดไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะจบเรื่อง ซึ่งพอดีจวนสว่าง การสวด¹⁴ เรื่องที่นำมาสวดจะเป็นเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่กำลังอยู่ในความนิยมของผู้ฟัง และเป็นเรื่องค่อนข้างยาว เพราะจะสวดกันตลอดคืนจนใกล้สว่างจึงจะเลิก อีกทั้งเนื้อเรื่องจะค่อนข้างสนุกสนานตื่นเต้นชวนให้ติดตามฟังอย่างเพลิดเพลิน จะได้ลืมความเหน็ดเหนื่อยในการทำงาน และไม่่วงนอน ใกล้ ๆ กับ "นักสวด" จะก่อกองไฟเอาไว้ และจะมีผู้ฟังที่อาสาคอยเติมฟืนให้ตลอดเวลาของการสวดด้วย

วรรณกรรมประเภทนิทานประโลมโลกของภาคใต้ ที่ใช้ "สวด" โดยทั่วไปจะบอกจุดมุ่งหมายของเรื่องเอาไว้ว่า เพื่อให้คนอ่านหรือฟังในยามว่าง เรียกหนังสือประเภทนี้ว่า "หนังสือสวด" ก็จะมีผู้สวด (อ่าน) เพียงคนเดียว คนอื่นจะเป็นผู้ฟัง ผู้สวดจะค่อนข้างมีความชำนาญในการสวด และสวดได้อย่างไพเราะ สนุกสนาน แต่ละหมู่บ้านจะมีนักสวดอาชีพรับจ้างสวด ค่าจ้างแล้วแต่จะตกลงกัน ส่วนมากมักจะเป็นการช่วยเหลือกันในงาน และตอบแทนด้วยการเลี้ยงอาหาร มากกว่าจะคิดเป็นค่าจ้างด้วยเงิน ผู้สวดคนใดเสียงไพเราะ สวดได้สนุกสนานก็จะมีคนจ้างสวดแทบทุกคืน สำหรับเรื่องที่ใช้สวดนั้น นอกจากจะเป็นเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่มีเนื้อเรื่องค่อนข้างยาวแล้ว จะต้องเป็นวรรณกรรมประเภทร้อยกรองที่แต่งดีไซ้ด้อยค่าไพเราะด้วย

เนื่องจาก "หนังสือสวด" เป็นเรื่องที่เขียนขึ้นเพื่อใช้สวดคู่กันฟังเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน กวีจึงมักจะออกตัวเมื่อพรรณนาบทชมธรรมชาติหรือบทอื่น ๆ ที่ยาวเกินไป เพราะเกรงว่าคนฟังจะเบื่อ และมีการออกตัวในลักษณะอื่น ๆ อีกด้วย จากการออกตัวของกวี ทำให้เราได้ทราบจุดมุ่งหมายของกวีในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น

¹⁴ ทองเป็นทำนองแบบทองจำ

บางครั้งก็จะกล่าวถึงผู้สวดยุ้ง เขาไว้ว่า

ผู้สวดยุ้งช่วยทรมไสย	อย่าไวใจจงคิกอาร
ผู้หังหนังสือลาน	ฉานใหม่ชื่อว่าเพราะคิ
(ผู้สวดยุ้งช่วยทรมไสย	อย่าไวใจจงคิกอาร
ผู้หังหนังสือลาน	ฉานไม่ชื่อว่าเพราะคิ)

ในการสวดยุ้งบางครั้งผู้สวดยุ้งเป็นคนกินหมากรู้สึกคอมหังอยากกินหมาก หรือผู้บันทึกลงรู้สึกอยากกินหมาก ก็จะเขียนใส่ไปค้าย เช่น จากเรื่องวันคาร

ขานนอชยอไหว	ขาดคิกชวาทร้าย	ยั้งชายพหูพรั้ง	
พื้นองน้ำป่า	บันคาทักวัง	หรัยชวาทนาหลัง	หังเรื่องวันคาร
จงโคเมตทา	หมากพหูปนยา	ไปรคปรานฉาร	
อย่านั่งนิ่งเนง	จงเรงคิกอาร	เสมือนโคลูกหลาน	ไซงานหันใจ
(ขานนอชยอไหว	ขาดคิกชวาทร้าย	ยั้งชายพหูพรั้ง	
พื้นองน้ำป่า	บรรคาคัทหัง	ชวาทชวาทนาหลัง	หังเรื่องวันคาร
จงโคเมตทา	หมากพหูปนยา	ไปรคปรานฉาร	
อย่านั่งนิ่งเนง	จงเรงคิกอาร	เสมือนโคลูกหลาน	ไซงานหันใจ

ลักษณะทั้งตัวอย่างที่ยกมานี้ จะปรากฏในวรรณกรรมเรื่องไกรสิทธิ์ ฉบับที่นำมาวิเคราะห์ครั้งนี้ทุกประการ

ตัวอย่างข้อความที่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับผู้บันทึกลง และจุดมุ่งหมายในการแต่งวรรณกรรมเรื่องไกรสิทธิ์

ต่าง ๒ ว่าให้	พระนามาไค้	นิยายจะยึกกราสา	
เขียนลัคคัททอน	ลคณอนเข้ามา	ผู้หังนั่งถ่า	ชางน่ายังเหลือ
(ต่างต่างว่าให้	พระนามาไค้	นิยายจะยึกกราสา	
เขียนลัคคัททอน	ลคณอนเข้ามา	ผู้หังนั่งท่า	ชางน่ายัง (เลข)

(ฉันทวางไว้ไว้	กล่าวเรื่องเนื่องไป	ถึงฉันทผู้เขียน	
หาไม่เนียบเนียน	เขียนไม่เป็นตัว	อย่าเขาะเขยหัว	ตัวฉันทเลขหนา
ทั้งท่านผู้สวค	ทนายท่าอวค	สวคให้ถูกตัว	
ฉันทอุทสาห์เขียน	เพียรมาหลายวัน	ช่วยนินทาฉันท	ท่านทั้งหลายเอ๋ย)

หะหะเสียแล้วขุนเอ๋ย เอามาให้สักคำ
 (อยากหมากเสียแล้วขุนเอ๋ย เอามาให้สักคำ)
 โหหะสักคำขุนเอ๋ย (ให้หมากสักคำขุนเอ๋ย)

จากข้อความที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้ พอจะสรุปเกี่ยวกับผู้บันทึกและจุดมุ่งหมายในการบันทึกเรื่องไกรสิทธิ์ฉบับนี้ได้ว่า

1. ผู้บันทึกเรื่องไกรสิทธิ์ฉบับนี้คือ "พระเวิน" (พระเจริญ)
2. การบันทึกทำไปถวายใจศรัทธา เพื่อต้องการฝึกเขียนด้วยความตั้งใจจริง

ดังกับยอมลงทุนซื้ออุปกรณ์ในการเขียนแม้จะมีราคาแพงมากก็ตาม

3. ผู้บันทึกต้องการให้ผู้อื่นได้มีโอกาสใช้วรรณกรรมฉบับนี้เป็น "หนังสือสวค"

4. ผู้บันทึกต้องการให้ผู้อื่นเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินอย่างแท้จริง จะเห็นว่าในหลาย ๆ ตอนได้เขียนบอกไว้ว่า ข้อความยังมีอีกมาก แต่ได้พรรณานำยก็ยาวไปเกรงว่าจะทำให้ชักช้า ทำให้ผู้อื่นเกิดความเบื่อหน่าย

5. ผู้บันทึกเป็นคนมีความรู้ความสามารถและอคทนเป็นเลิศ เพราะวรรณกรรมฉบับนี้มีความยาวถึง 670 หน้าหนังสือปก (โดยประมาณ) คัดลอกก็กระทำในเวลากลางคืน ทำให้ต้องเสียค่าน้ำมันตะเกียงซึ่งมีราคาแพง อีกทั้งต้องหาพื้นมาก่อกองไฟอีกด้วย

6. ผู้บันทึกเป็นคนมีนิสัยถ่อมตน จึงจะเห็นว่ามิใช่หลายตอนที่ผู้บันทึกออกตัวว่าต้องขอภัยที่ลายมือไม่สวย เขียนไม่ดีเพราะความรู้น้อย หรือเกรงว่าผู้อื่นจะเบียดำพรรณนามากนัก เป็นต้น

7. ผู้บันทึกเชื่อในผลบุญกุศล มีจุดมุ่งหมายในการบันทึกอีกประการหนึ่ง คือ ต้องการผลบุญกุศลเพื่อส่งผลไปถึงชาติหน้า

ความแพร่หลายของเรื่อง

วรรณกรรมเรื่องไกรสิทธิ์ เป็นวรรณกรรมที่แพร่หลายอยู่ในบริเวณจังหวัดภาคใต้ ตอนบน ได้แก่ จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี ระนอง ภูเก็ต พังงา และกระบี่ เเท่าที่ผู้เขียน ได้สำรวจ และหาข้อมูล ทั้งจากการค้นคว้าทางเอกสาร การสัมภาษณ์และสอบถาม พอสรุปได้ว่า วรรณกรรมเรื่องไกรสิทธิ์แพร่หลายที่สุดในจังหวัดชุมพร ค่ายเหตุผล คือ

1. จากการสัมภาษณ์ นางสาวโรจนา สมทน นางกรรองพันธ์ วงศ์วัชระ นายพัลลภ สมทน และบุคคลอื่น ๆ¹⁸ ที่มีอายุเกิน 60 ปี ทุกคนจะเคยฟังหรือเคยสวด หนังสือไกรสิทธิ์

2. จากการสัมภาษณ์ นางสาวโรจนา สมทน และ นางกรรองพันธ์ วงศ์วัชระ¹⁹ ปรากฏว่าวรรณกรรมเรื่องไกรสิทธิ์ นอกจากจะเป็นหนังสืออ่านประเภทนิทานประโลมโลกแล้วยังเป็นหนังสือที่มีลักษณะคล้ายตำราเรียน ประเภทหนังสืออ่านนอกเวลา ทั้งนี้เพราะหลังจากที่นักเรียนแจกลูกหรือประสมคำจนครบทั้ง 9 แม่ได้แล้ว ครูก็จะกำหนดให้หัดสวดหนังสือไกรสิทธิ์ ค่าย

3. จากการสัมภาษณ์ "คุณยายจิก"²⁰ และบุคคลอื่น ๆ บางคน สรุปได้ว่า วรรณกรรมเรื่องไกรสิทธิ์ไม่ได้แพร่หลายเฉพาะในหมู่ผู้อ่านออกเขียนได้เท่านั้น ผู้ที่ไม่รู้หนังสือก็ยังสามารถท่องจำกันได้ เพราะเป็นเรื่องที่ไพเราะสวดกันฟัง

^{18,19}นางกรรองพันธ์ วงศ์วัชระ อายุ 71 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่ ต. ท่าหิน อ. สวี จ. ชุมพร นางสาวโรจนา สมทน อายุ 78 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่ ต. แผลมปอ อ. สวี จ. ชุมพร นายพัลลภ สมทน อายุ 65 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่ ต. นาโพธิ์ อ. สวี จ. ชุมพร และบุคคลอื่น ๆ บางคนที่มีอายุเกิน 60 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่ อ. สวี จ. ชุมพร และเคยเรียน "สวดหนังสือไกรสิทธิ์" มาแล้วเมื่อครั้งเป็นเด็ก (วันที่ 10 พฤษภาคม 2525)

²⁰"คุณยายจิก" อายุ 80 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่ อ. หลังสวน จ. ชุมพร เป็นผู้ที่ไม่รู้หนังสือ แต่สามารถท่องจำเรื่องไกรสิทธิ์ได้ และเมื่อทดสอบกับตนเองที่บ้านมีอยู่ ปรากฏว่าข้อความตรงกัน ท่านบอกว่า "ผู้ใหญ่" สมัยที่ท่านเป็นเด็ก สวดให้ฟังบ่อย ๆ ท่านเคยจำได้ และเคยจำได้ทั้งเรื่อง ปัจจุบันลืมเกือบหมดแล้ว (วันที่ 12 พฤษภาคม 2525)

4. วงศ์ เขาวนระกวี ไก่กฐณาเล่าให้ฟังว่า วรรณกรรมเรื่องไกรสิทธิ์นั้น แม้ในหมู่คนไทยภาคใต้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดชุมพร (ในสมัยที่ท่านยังเป็นเด็กอยู่) ก็นิยมอ่านและสวดคู่กันหังค้าย ทั้งที่มารดาของท่าน²¹ เคยสวดปากเปล่าให้ท่านฟัง

5. จากการสัมภาษณ์ นางนงเยาว์ ไกลสิทธิ์²² ปรากฏว่าท่านเป็นคนหนึ่งที่ไม่เคยเห็นต้นฉบับ "หนังสือไกรสิทธิ์" เลย แต่สามารถท่องจำวรรณกรรมเรื่องนี้ได้ นางนงเยาว์ ไกลสิทธิ์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

"เรื่องไกรสิทธิ์เป็นเรื่องที่ยาวมาก เฉพาะตอนต้นจำไม่ค่อยได้แล้ว ครั้งนั้นฉันอายุยังน้อย ระยะนั้นอายุราวสิบเอ็ดปี พ่อเคยอ่านและเล่าให้ฟังบ่อย ๆ แต่นานปีมาแล้ว ยังจำได้บางตอน ถ้าพ่อยังอยู่ก็จะมีอายุประมาณร้อยสิบกว่าปี"

6. จากต้นฉบับที่เป็นหนังสือบุค ปรากฏว่า วรรณกรรมเรื่องไกรสิทธิ์ มีต้นฉบับแพร่หลายพอสมควร แต่ส่วนมากจะเป็นต้นฉบับที่ไม่สมบูรณ์ เพราะเก่ากว่ากาลเวลาเท่าที่ปรากฏ เช่น

6.1 ต้นฉบับที่ปรากฏหลักฐานในท้องถิ่น อ. หลังสวน จ. ชุมพร เป็นฉบับสมบูรณ์ และใช้เป็นหลักในการศึกษาวิเคราะห์ครั้งนี้

6.2 ต้นฉบับที่ปรากฏหลักฐานในท้องถิ่น อ. หลังสวน จ. ชุมพร แต่ปรากฏเฉพาะบุค 2

6.3 ต้นฉบับที่ปรากฏหลักฐานในท้องถิ่น อ. สวี จ. ชุมพร แต่ปรากฏเฉพาะบุค 4

²¹ เป็นคหบดีที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่ อ. หลังสวน จ. ชุมพร และนับถือศาสนาอิสลาม

²² นางนงเยาว์ ไกลสิทธิ์ อายุ 62 ปี มีภูมิลำเนาอยู่บ้านเลขที่ 198 ค. นาโพธิ์ อ. สวี จ. ชุมพร (วันที่ 15 พฤศจิกายน 2525)

6.4 ท้นฉบับที่ปรากฏหลักฐานอยู่ที่ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปรากฏเพียงบุคเคียว และไม่ค้อยจะสมบูรณ์นัก

6.5 ท้นฉบับที่ปรากฏหลักฐานอยู่ที่ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูภูเก็ต
 ฯลฯ

เนื้อเรื่องโดยสังเขป

มีเมืองเมืองหนึ่งชื่อ มุขพิมาน (มุกกัภิมาน) เจ้าเมืองชื่อท้าวโกศาน (เทวโกศาน) มเหสีชื่อ นางอินทร์สุรียา (อินสุรียา) มีโอรสฝาแฝดคนหนึ่งมีสิริโฉมงดงามมาก วันหนึ่ง ขณะที่พี่เลี้ยงพาสองกุมารไปสร่งน้ำในสระ พญานกอินทรีบินมาโฉบเอาสองกุมารไป แต่มีเหตุบังคาลให้เกศพายุใหญ่พัดพาเอาสองกุมารตกลงมาใกล้ ๆ กับอาศรมของฤาษี เมธิธูฤาษี มาพบเข้าจึงนำสองกุมารไปเลี้ยงไว้ และให้ชื่อว่า "โกสินทร์" กับ "นรินทร์" (โกสิน กับ นรินทร์) สองกุมารได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาคาถาอาคมต่าง ๆ จนเชี่ยวชาญ เมื่อสองกุมารเติบโตใหญ่จึงถามความเป็นมาเกี่ยวกับชีวิตตนจากฤาษี ฤาษีเล่าความจริงให้ฟัง สองกุมารจึงขออนุญาตฤาษีเดินทางไปหาบิดามารดา ก่อนออกเดินทางฤาษีให้ทำพิธีชุบตัวสองกุมารถึง 7 ครั้ง เพื่อความอยู่ยงคงกระพัน พร้อมกับมอบพระขรรค์วิเศษให้เป็นอาวุธประจำตัว และทำพิธีชุบกระดูกครุฑและนาคให้คืนชีพเพื่อใช้เป็นพาหนะประจำตัว ฤาษีได้ถามความสมัครใจเกี่ยวกับคูครอง นรินทร์ ผู้น้องปฏิเสธ ฤาษีจึงเนรมิตหญิงงามนางหนึ่ง ชื่อ วิมาลา ให้เป็นคูครองของโกสินทร์ ผู้พี่ ทั้งสามออกเดินทางไปได้ระยะหนึ่ง รู้สึกเหนื่อยอ่อน จึงพากันหยุดพักลงเล่นน้ำในสระใหญ่ ขณะที่กำลังเล่นน้ำกันอย่างเพลิดเพลินนั้น นางยักษ์คนหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่ดูแลสระน้ำนั้น ก็ไต่ลื่นขึ้นจากสระน้ำคว้าเอานางวิมาลาคว้าหนีหายไป โกสินทร์ นรินทร์ พร้อมกับครุฑและนาคก็ออกติดตามค้นหา จนได้ตัวนางวิมาลากลับคืนมา ส่วนนางยักษ์ถูกโกสินทร์ฆ่าตาย ก่อนตายนางยักษ์ร้องขอชีวิตโดยบอกว่า นางไม่รู้ว่าใคร และตัวนางเองก็เป็นม่าย อยู่เฝ้าสระน้ำตามลำพัง ที่นางทำไปเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ฝ่ายนรินทร์รู้สึกสงสารนางยักษ์ จึงทำพิธีชุบชีวิตนางยักษ์ให้ฟื้นคืนชีพดังเดิม นางยักษ์สำนึกในบุญคุณ จึงปวารณาตัวขอเป็นข้ารับใช้ตลอดไป

ฝ่ายนางอินทร์สุรียาหลังจากสูญเสียสองกุมารไปไม่นานนักคลอดบุตรเป็นหญิง ชื่อ ไกรสรสุรียา (ไกรยสอนสุรียา) ไกรสรสุรียาได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดี จนกระทั่ง เติบโตเป็นสาวรุ่น วันหนึ่งขณะที่ไกรสรสุรียาพร้อมด้วยพี่เลี้ยงจำนวนห้าสิบนางพากันลง เล่นน้ำในสระ ยักษ์กุมภัณฑ์มาเห็นเข้าเกิดความพอใจ อยากได้ไกรสรสุรียาไปเป็นคู่ครอง จึงร้ายเวทย์มนต์คาถาให้เกิดหมอกควันมืดครึ้มไปทั่ว แล้วลักพาตัวไกรสรสุรียาไปอยู่ยัง ปราสาทของตน เป้าปรนนิบัติดูแลไกรสรสุรียาเป็นอย่างดี ในที่สุดความดีของยักษ์กุมภัณฑ์ ทำให้ไกรสรสุรียายอมเป็นเมีย

โกสินทร์ นรินทร์ และนางวิมาดา เดินทางมาถึงชายแดนเมืองมฤตพิมาน นรินทร์ รับอาสาเข้าไปดูลาดเอาในเมือง และได้เข้าเฝ้าท้าวโกศานกับนางอินทร์สุรียาเพื่อกราบทูล เรื่องราว ท้าวโกศานรับสั่งให้จักษวณแห้ให้นางอินทร์สุรียาออกไปรับโกสินทร์ที่นอกเมือง แล้วจักษิรับชวดย่างมโหฬาร พร้อมกับมอบบ้านเมืองให้โกสินทร์ครอบครองต่อไป

นางอินทร์สุรียาเมื่อพบเห็นนางวิมาดาทุกวัน ก็ยิ่งเกิดความคิดถึงนางไกรสรสุรียา ซึ่งถูกยักษ์ลักพาไปทำให้เกิดความเศร้าโศกเป็นอย่างยิ่ง ท้าวโกสินทร์ กับ นรินทร์ จึงรับ อาสาออกติดตามนางไกรสรสุรียา เมื่อทั้งสองเดินทางไปถึงเมือง ๆ หนึ่ง ปรากฏว่าเป็น เมืองร้าง ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่เลย จึงพากันสำรวจรอบ ๆ เมือง พบโคนันที่ไคยีนเสียงคนร้อง ขอความช่วยเหลือออกมาจากถลงใบใหญ่ นรินทร์จึงใช้พระขรรค์วิเศษฟันถลงใบนั้น ก็พบ หญิงสาวผู้หนึ่งรูปร่างหน้าตางดงามมากซ่อนตัวอยู่ในถลง เมื่อสอบถามความเป็นมาแล้ว ทราบว่า นางชื่อ วรคิ (วอระคิ) เป็นธิดาของท้าวพิชัย (เททธิไชย) กับนางวงศ์สุรียา (วงศ์สุรียา) เป็นเจ้าเมืองแห่งนี้ ท่อมามีกับยักษ์มาอาละวาดกินผู้คนเป็นอาหารจนหมด ก่อนที่ท้าวพิชัยกับนางวงศ์สุรียาจะถูกยักษ์กินเป็นอาหาร ได้พานางวรคิมาซ่อนไว้ในถลง ใบใหญ่ ท้าวโกสินทร์กับนรินทร์จึงรับอาสาปราบกบยักษ์ให้ และฆ่ากบยักษ์ตาย จากนั้น นรินทร์ก็ทำพิธีชุบชีวิตท้าวพิชัย นางวงศ์สุรียา และประชาชน โดยจุดไฟเผากบยักษ์จนไหม้ เป็นเถ้าถ่าน แล้วทำพิธีให้บังเกิดฝนตกลงมาตักถลงขึ้นเถ้าถ่าน พบโคนันท้าวพิชัย นางวงศ์-สุรียา และบรรดาชาวเมืองทั้งหลายก็ฟื้นคืนชีพทั้งคืน ท้าวพิชัยจึงยกนางวรคิ ให้เป็นชายา ของนรินทร์ และมอบบ้านเมืองให้นรินทร์ครอบครองต่อไป แคนรินทร์ขอออกเดินทางไปตาม หานางไกรสรสุรียาก่อน แล้วจะกลับมาครอบครองบ้านเมืองภายหลัง

ท้าวโกสินทร์ นรินทร์ และนางวิมาลา เดินทางมาถึงเมืองของยักษ์กุมภคันธ์ ขณะนั้นยักษ์กุมภคันธ์กำลังออกป่าหาผลไม้และดอกไม้มาให้นางไกรสรสุริยา ท้าวโกสินทร์ กับนรินทร์จึงพานางไกรสรสุริยากลับบ้านเมือง ก่อนออกเดินทางนางไกรสรสุริยาได้สั่งพี่เลี้ยง ให้บอกข่าวแก่ยักษ์กุมภคันธ์ เมื่อยักษ์กุมภคันธ์กลับจากป่า หรายเรื่องก็โกรธมากจึงออกติดตามทันที เกิดการสู้รบกันขึ้น ในที่สุดยักษ์กุมภคันธ์ถูกฆ่าตาย

นางไกรสรสุริยาเมื่อกลับมายู่เมืองมุขทิมาณ แหนที่จะสุขสำราญ กลับมีแต่ความเศร้าโศก นางอินทร์สุริยาเข้าปลอบถามจนทราบความจริงว่านางกำลังตั้งครรภ์ และที่นางไม่บอกให้ท้าวโกสินทร์และนรินทร์ทราบเสียตั้งแต่แรก เพราะเกรงว่าพี่ทั้งสองจะโกรธ แล้วไม่พานางกลับบ้านเมือง นางอินทร์สุริยาจึงให้นางไกรสรสุริยาไปอยู่ยังปราสาทที่ไกลเมืองออกไป โดยให้พี่เลี้ยงคอยดูแลอย่างดี และให้พำนักอยู่แต่ภายในปราสาท ไม่ต้องเข้าเฝ้า ท้าวโกสินทร์และนางอินทร์สุริยาเหมือนเช่นเคย

ฝ่ายท้าวโกสินทร์กับนางวิมาลาต่อมามีโอรสองค์หนึ่ง ชื่อสินธุมาลา (สินธุมาลา) เป็นกุมารที่ฉลาดเข้มแข็งและเก่งกล้ามาก ส่วนนรินทร์กับนางวรคิก็กลับไปครองเมืองแทน ท้าวพิชัย และมีธิดาองค์หนึ่ง ชื่อวรัจันทร์ (วอระจัน) ฝ่ายนางไกรสรสุริยาก็คลอดบุตร เป็นชาย มีรูปร่างหน้าตางดงามมาก เมื่อท้าวโกสินทร์ทราบข่าวว่านางไกรสรสุริยามีบุตร กับยักษ์กุมภคันธ์ก็โกรธมาก เกรงว่าต่อไปจะเป็นหลานจะคิดแย่งราชสมบัติ จึงคิดหาทางกำจัด กุมารน้อยเสีย ท้าวโกสินทร์จึงกราบทูลท้าวโกสินทร์และนางอินทร์สุริยาว่ากุมารน้อยเป็นลูก ยักษ์ โตขึ้นจะจับผู้คนกินเป็นอาหาร จำเป็นจะต้องหาทางกำจัดเสียตั้งแต่ยังเล็ก แม้นางอินทร์สุริยาจะขอร้องอย่างไรก็ไม่เป็นผล ในที่สุดขุนพิฆาตโลหิต (ขุนพิฆาตโลหิต) ก็นำตัว กุมารน้อยใส่โกศเพื่อจะพาไปลอยน้ำให้เป็นอาหารของปลาตะเพียนร้าย ตามรับสั่งของท้าวโกสินทร์ ก่อนจะลอบนำขุนพิฆาตโลหิตเปิดฝาโกศกุมารน้อยเพื่อจะขอโศกกรรม พบว่า กุมารน้อยนอนหัวเราะโดยไม่รู้ว่ามีกำลังมาถึงตัว ก็เกิดความเวทนากุมารน้อยเป็นอย่างยิ่ง จึงเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับกุมารน้อยไว้ที่ฝาโกศ กว่หวังว่าถ้ามีใครมาช่วยเหลือ กุมารน้อยไว้ จะไต่ทราบเรื่องราวความเป็นมา

ฝ่ายพระอินทร์ทราบเรื่องกุมารน้อยด้วยทิพยญาณ จึงรับสั่งให้พระวิษณุกรรมแปลงร่างเป็นปลา ว่ายนํ้ามารองรับโกศทอง พาลอยน้ำไปปล่อยไว้ใกล้ ๆ กับเกาะแก้ว ซึ่งเป็นที่พำนักของพญากระเบีป่า พญากระเบีป่ามาพบเข้าจึงนำเรื่องไปปรึกษาพญากุมภีผู้เป็นสหายรัก แล้วทั้งสองก็พากุมารน้อยไปให้ฤๅษีนาคราเลี้ยงไว้ ฤๅษีนาคราทรงชื่อกุมารน้อยว่า ไกรสิทธิ์ (ไกรยยะสิค) ตอนกลางวันฤๅษีนาคราจะเข้าป่าไปหาผลไม้ โดยหิ้งกุมารน้อยไว้ในอาศรมตามลำพังเป็นประจำ วันหนึ่งฤๅษีนาคราเข้าป่าหาผลไม้ตามปกติ แต่กลับมาช้ามาก กุมารน้อยร้องไห้จนไค้ยินไปถึงปวงกนิริ ซึ่งพากันมาเล่นน้ำอยู่ใกล้ ๆ อาศรมของฤๅษีนาครา ปวงกนิริจึงพากันมาหูกุมารน้อย และช่วยเป็นที่เลี้ยงให้ทุกวัน ความทราบไปถึงนางแก้วคาราผู้เป็นธิดาของพระอินทร์ จึงสั่งให้นางกนิริพากุมารน้อยไปหา แต่นางกนิริไม่สามารถหุดอกอ้อให้กุมารน้อยออกจากอาศรมเพื่อพาตัวไปสวรรค์ได้ ในที่สุดนางแก้วคาราต้องลงมาหุดอกอ้อกล่อมจนกุมารน้อยใจอ่อน ยอมไปเที่ยวเมืองสวรรค์กับนางแก้วคารา และได้เข้าเฝ้าพระอินทร์ พระอินทร์ประทานศรศิลป์และพระขรรค์วิเศษให้เป็นอาวุธประจำตัว กุมารน้อยอยู่บนสวรรค์ได้ 7 วัน ก็กลับมายุ่กับฤๅษีนาคราตามเดิม

เมื่อไกรสิทธิ์เติบโตขึ้น ได้ตามเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตคนจากพญากระเบีป่า พญากระเบีป่าเล่าเรื่องราวทั้งหมดให้ฟัง ไกรสิทธิ์จึงขออนุญาตฤๅษีนาคราออกตามหาแม่ ฤๅษีนาคราจึงมอบกระบองเพชรให้ไกรสิทธิ์ และขุดพญากุมภีให้กลายเป็นม้า สำหรับเป็นพาหนะของไกรสิทธิ์พร้อมทั้งบอกว่า เนื้อคู่ของไกรสิทธิ์ ชื่อรัตนมานี (รัตตะมานี) เป็นธิดาเจ้าเมืองยักษ์ ก่าพราพ้อมแม่ มีอาซึ่งเป็นยักษ์ 7 คน คอยคุ้มครองอยู่ นางรัตนมานีพำนักอยู่ในปราสาทซึ่งมีกำแพงใหญ่ล้อมรอบ 7 ชั้น ดังนี้

กำแพงชั้นนอกเป็นกำแพงเหล็ก มียักษ์ชื่อ ไวยพิศตร์ (ไวยตะพิศ) คุมพลหนึ่งโกฏิ คุมอยู่

กำแพงชั้นที่สองเป็นกำแพงนาก มียักษ์ชื่อ นนทรา (นนทรา) คุมพลสองโกฏิคุมอยู่
กำแพงชั้นที่สามเป็นกำแพงเงิน มียักษ์ชื่อ นนทริ (นนทริ) คุมพลสามโกฏิคุมอยู่
กำแพงชั้นที่สี่เป็นกำแพงทอง มียักษ์ชื่อ จิตราสุทร (จิกตราสุทร) คุมพลสี่โกฏิคุมอยู่

ก่าแพงชั้นที่ห้าเป็นก่าแพงแก้ว มียักษ์ชื่อ วิรุฬษยักษา (วิรุณะยักษา) คุมพลห้าโกฏิ
 คุมแลอยู่

ก่าแพงชั้นที่หกเป็นก่าแพงเพชร มียักษ์ชื่อ อนนทยักษ์ (อนันทยักษ์) คุมพลหกโกฏิ
 คุมแลอยู่

ก่าแพงชั้นที่เจ็ดเป็นก่าแพงมุก มียักษ์ชื่อ นนทภาณ (นนทะภาณ) คุมพลเจ็ดโกฏิ
 คุมแลอยู่

โกรสอิทธิออกเดินทางเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน ก็มาถึงเมืองอินทปัตโข (อินทะปัตโข) ซึ่งเป็นเมืองของนางรัตนมาณี โกรสอิทธิปรึกษากับม้าแก้วและพญากระบี่ป่าถึงวิธีการที่จะเข้าไปหานางรัตนมาณี ในที่สุดตกลงกันว่าจะลอบเข้าไปในเวลากลางคืน โกรสอิทธิพร้อมกับม้าแก้วและพญากระบี่ป่าเดินทางผ่านก่าแพงทั้ง 7 ชั้นเข้ามาได้ จากนั้นโกรสอิทธิก็เดินทางเข้าไปในปราสาทของนางรัตนมาณีตามลำพัง ให้พญากระบี่ป่ากับม้าแก้วคอยอยู่นอกปราสาท ในที่สุดโกรสอิทธิก็ได้นางรัตนมาณีเป็นคู่ครอง และพำนักอยู่ด้วยกันในปราสาทเป็นเวลา 7 วัน

ฝ่ายยักษ์นนทภาณไม่เห็นนางรัตนมาณีมาเข้าเป็นเวลา 7 วันแล้ว รู้สึกเป็นห่วงเกรงว่าจะไคร้รับอันตราย จึงเดินทางมาเยี่ยมนางที่ปราสาทพบโกรสอิทธิพำนักอยู่ด้วย บังเกิดความแค้นสุดขีด เกิดการสู้รบกัน โกรสอิทธิใช้พระขรรค์วิเศษตัดศีรษะยักษ์นนทภาณขาดกระเด็น หนักศีรษะนั้นก็ลอยมาติดรางคังเค็ม แล้วร่างนั้นก็กลายเป็นสองร่าง ส่งเสียงแฉกร้องคังคัง ก้องด้วยความโกรธ บรรดาหม่มมารซึ่งเป็นไพร่พลของยักษ์นนทภาณก็พากันรายล้อมปราสาทไว้อย่างแน่นหนา โกรสอิทธิเห็นคังคังนั้นจึงรีบให้สัญญาเรียกพญากระบี่ป่าและม้าแก้วมาช่วย พญากระบี่ป่าและม้าแก้วแหวกวงล้อมหม่มมารเข้าไปในปราสาท พญากระบี่ป่าตรงเข้าคุ้มนางรัตนมาณีพาแหกรัษณ์ไป ยักษ์นนทภาณทราบเรื่องก็สั่งไพร่พลออกติดตาม พร้อมกับกำชับว่าให้นำตัวนางรัตนมาณีมาให้ได้ ถ้านางไม่ยอมมาก็ให้ตัดศีรษะเอามา การออกติดตามครั้งนี้ให้ยักษ์องค์ภักษจักรนารายณ์ (องค์ภักษจักรนาราย) คุมพลสองโกฏิออกติดตามทางใต้ธรณี ส่วนพลยักษ์อีกห้าโกฏิแบ่งให้ยักษ์จักรพงษ์ ยักษ์จักรพรรค์ (จักรระพงษ์ จักกระพัน) คุมพลส่วนหนึ่งไปทางอากาศ และที่เหลือให้ยักษ์ไวภักษกับยักษ์อินทรพิชัย (ไวภอยุกัน อินละพิไชย) คุมไปทางน้ำ

โกรสัทธเมื่อเห็นพญากระบี่ป่าพานางรัตนมานีไปก็ติดตามไปทันที เมื่อตามทันก็
รับนางรัตนมานีจากพญากระบี่ป่าด้วยความดีใจ ขณะนั้นเองยักษ์องค์ครักษ์จักรนารายณ์ก็ตาม
มาทัน เกิดการต่อรองให้ส่งนางรัตนมานีคืน แต่โกรสัทธไม่ตกลง เวลาเดียวกันนั้น พญา
กระบี่ป่าได้ใช้กระบองวิเศษไปส่งข่าวแก่พญาชมพูภาพ (ชมพูพว) ซึ่งเป็นสหายรักมาช่วย
ทำศึก พญาชมพูภาพทราบข่าวก็รีบเดินทางมาช่วยเหลือทันที นางรัตนมานีกลัวยักษ์องค์ครักษ์
จักรนารายณ์มาก และเกรงว่าโกรสัทธกับทุกคนจะได้รับอันตราย จึงขอร้องทั้งสองฝ่ายอย่า
ให้ทำสงครามกัน พญาชมพูภาพเห็นเช่นนั้นจึงขอให้ม้าแก้วและโกรสัทธพานางรัตนมานีไป
ซ่อนไว้ก่อน โกรสัทธพานางรัตนมานีไปซ่อนไว้ในถ้ำแห่งหนึ่ง ไซ้ก่อนหนีไปอยู่ปากถ้ำไว้
ฝ่ายพญากระบี่ป่าและพญาชมพูภาพได้ช่วยยักษ์องค์ครักษ์จักรนารายณ์และไพร่พลจำนวนสองโกฏิ
ตายหมดสิ้น ทอักษิณยักษ์จักรพรรดินำไพร่พลตามมาทัน จึงเข้ารายล้อมเพื่อจะต่อสู้ พญา
กระบี่ป่ากับพญาชมพูภาพจึงวางแผนซ่อนกลเอาอาวุธร้าย (อาวุธคม) อมไว้ในปาก ทอ
ไพร่พลยักษ์รายล้อมเข้ามาใกล้ก็ทำทีเป็นถ่วงตัวสั้น ยอมให้ยักษ์จับตัวไป ทอยักษ์จับตัวมัดไว้
และทุบตีทำร้ายก็ทำเป็นบอกว่าไม่รู้เรื่องอะไรทุกอย่าง ทำไปเพราะนายสั่ง ยักษ์จักรพันธ์
หลงกลจึงบอกให้พาไปหานางรัตนมานี ทอไพร่พลยักษ์นำตัวไปอยู่ท่ามกลางวงล้อมอันแน่นหนา
ทั้งสองก็สัวแคงฤทธิ์โดยการคายอาวุธร้าย พนเข้าใส่ไพร่พลยักษ์ล้มตายจำนวนมาก

ฝ่ายยักษ์นนทภาพเห็นไพร่พลยักษ์ล้มตายจำนวนมากมายกก็ได้คิดว่า ถ้าต่อสู้กับโกรสัทธ
เห็นจะเอาชนะกันด้วยอิทธิฤทธิ์ไม่ได้ เพราะพระอินทร์ได้ประสาทพรไว้ให้ จึงคิดหาเล่ห์กล
ที่จะเอาชนะโกรสัทธ โดยแปลงตัวเป็นฤาษีนาคา เดินไปหาโกรสัทธ โกรสัทธคิดว่า เป็น
ฤาษีนาคาจริงก็ดีใจ รีบตรงเข้าไปกราบไหว้ ฤาษีนาคา (ปลอม) บอกให้โกรสัทธคืนนาง
รัตนมานีให้แก่ยักษ์นนทภาพ และบอกให้ส่งพระขรรค์วิเศษมาให้ จะเสกคาถาเพิ่มความ
อู้อย่างคงกระพันให้ โกรสัทธบอกว่าพระขรรค์วิเศษซึ่งพระอินทร์ประทานให้ยังมีอิทธิฤทธิ์อยู่
จะขอใช้เป็นอาวุธสังหารยักษ์เสียก่อน ฝ่ายม้าแก้วเกิดสงสัยในตัวฤาษีนาคา (ปลอม)
เพราะก่อนออกเดินทาง ฤาษีนาคาเป็นผู้ชี้แนะให้โกรสัทธมาหานางรัตนมานี บอกว่าเป็น
เนื้อคู่กัน แต่บัดนี้กลับบอกให้คืนนางไป จึงปรึกษากับพญากระบี่ป่า และบอกให้พญากระบี่ป่า
หาทางพิสูจน์ว่าฤาษีนาคามีเขี้ยวหรือไม่ และถ้าเป็นยักษ์ปลอมตัวมาที่ปากจะคงมีเขี้ยว

พญากระบี่ป่าแสร้งทำเป็นคิโจ ทรงเข้าปรนนิบัติดาษินาคาอย่างใกล้ชิด ซักโน่นถามนี่ ในที่สุดก็รู้ว่าดาษินาคามีเชื้อจริง ๆ จึงกระซิบบอกให้ไกรสิทธิ์รู้ตัว ฝ่ายดาษินาคา (ปลอม) หนว้าคาญไม่ไหวก็แผลงฤทธิ์กลับร่างเป็นยักษ์จับพญากระบี่ป่าฟาดลงกับพื้น ม้าแก้วซึ่งคุมเชิง อยู่แล้วก็ตรงเข้าหักคันทิ้งดิบ แต่ก็เอาชนะยักษ์นั้นนทภาพไม่ได้

ฝ่ายยักษ์ไวพพิทศรออกทำสงครามเพื่อช่วยเหลืออีกแรงหนึ่ง โดยแปลงร่างเป็นสัตว์ต่าง ๆ ให้เกิดความสับสนวุ่นวาย แต่ในที่สุดก็ถูกไกรสิทธิ์แผลงศรศิลป์ ไปตัดศีรษะข้าง ซึ่งเป็นพาหนะของยักษ์ไวพพิทศร ศีรษะข้างขาดตกลงมาหับไพร่พลยักษ์ล้มตายเป็นจำนวนมาก ยักษ์ไวพพิทศรหลบหนีออกตามหานางรัตนมาณีจนพบ จึงสะกดมนต์นางไว้ แล้วพาตัวไปซ่อนในถ้ำ จากนั้นก็แปลงร่างเป็นนางรัตนมาณี เดินทางมาหาไกรสิทธิ์ ไกรสิทธิ์หลงเชื่อคิดว่า เป็นนางรัตนมาณีจริง ๆ ม้าแก้วเห็นผิดสังเกตุจึงแอบบอกให้ไกรสิทธิ์สังเกตุว่าด้านางรัตนมาณี ตัวจริงร่างจะต้องมีเงา แต่นางรัตนมาณีผู้นี้ไม่มีเงาตัว จึงแนะนำให้ไกรสิทธิ์ใช้ศรศิลป์เสี่ยงทาย ว่า ถ้าเป็นนางรัตนมาณีตัวจริง ขอบ่าให้ศรศิลป์ทำอันตรายนาง แต่ถ้าเป็นนางรัตนมาณีตัวปลอม ก็ขอให้ศรศิลป์จงสังหารเสีย ในที่สุดศรศิลป์ก็เสียบศีรษะยักษ์ไวพพิทศรตาย จากนั้นไกรสิทธิ์ก็ออกเดินทางค้นหานางรัตนมาณีจนพบ

ฝ่ายยักษ์นทรธา พอรบราบข่าวว่ายักษ์ไวพพิทศรตาย จึงชวนยักษ์นทรธาออกต่อสู้กับไกรสิทธิ์เป็นการแก้แค้น โดยตัวยักษ์นทรธาเดินทางไปทางอากาศ ส่วนยักษ์นทรธาไปทางใต้ธรณี กองทัพยักษ์ทั้งสองตรงเข้าจู่โจมรายล้อมไกรสิทธิ์ นางรัตนมาณีและบริวารไว้ ทำให้เกิดความซุลมุนวุ่นวายขึ้น ทันใดนั้น ยักษ์นทรธาที่ไต่ขึ้นจากใต้ธรณี ทรงเข้าคว้าเอาตัวนางรัตนมาณีไป ไกรสิทธิ์ต่อสู้กับยักษ์นทรธา และใช้ศรศิลป์เสี่ยงทายไปเสียบศีรษะซาคันทิ ทันใดนั้นส่วนศีรษะของยักษ์นทรธา ก็กลายร่างเป็นนางรัตนมาณี ส่วนตัวก็กลายร่างเป็นพญากระบี่ป่าตรงเข้าอุ้มนางรัตนมาณี ไกรสิทธิ์ก็ใจคิดว่าพญากระบี่ป่าเอาตัวนางรัตนมาณีมาได้ แต่ม้าแก้วบอกว่าเป็นยักษ์ปลอมตัวมา โดยบอกให้ไกรสิทธิ์สังเกตุว่าพญากระบี่ป่า (ปลอม) ไม่มีเงาตัว และควางคานางรัตนมาณี (ปลอม) ก็ไม่มีแวว ไกรสิทธิ์จึงยิงศรศิลป์ตัดศีรษะยักษ์นทรธาตกลงในแม่น้ำ เป็นอาหารของฝูงปลาในพริบตา

ฝ่ายไกรสิทธิ์ เมื่อฆ่ายักษ์นทรกายแล้ว ก็ได้แต่มั่งเศร้าใจคอยการกลับมาของ พญากระบี่ป่า เพื่อฟังข่าวนางรัตนมาณี พญากระบี่ป่ากลับมาบอกไกรสิทธิ์ว่า ยักษ์นทรพานางรัตนมาณีไปกักขังไว้ในปราสาท บนยอดเขาอิสิขรร ขอให้ไกรสิทธิ์รีบติดตามไปช่วย

ยักษ์นทรภาพเมื่อรู้ว่าพี่ทั้งสองถูกไกรสิทธิ์ฆ่าตาย ก็ยิ่งเพิ่มความโกรธแค้นมากขึ้น จึงแปลงร่างเป็นนางแก้วคารา พร้อมควายนางฟ้าห้าร้อยองค์ เหาะลงมาหาไกรสิทธิ์ ขอร้องให้คืนนางรัตนมาณีเสีย สงครามจะไค้ยุติ ฝ่ายม้าแก้วสังเกตุคนางแก้วคารา (ปลอม) รู้สึกผิดสังเกตุ จึงบอกให้ไกรสิทธิ์ใช้ศรศิลป์เสียดายศรศิลป์ ถ้าเป็นนางแก้วคาราจริง ขอให้ศรศิลป์กลายเป็นข้าวตอกคอกไม้ เพื่อเป็นเครื่องสักการะแก่นาง แต่ถ้าเป็นยักษ์แปลงร่างมาขอให้ศรศิลป์จงเสียดายให้ตาย ยักษ์นทรภาพเคยรู้ฤทธิ์ศรศิลป์มาแล้ว เมื่อเห็นเช่นนั้น จึงรีบถลันร่างเป็นยักษ์ตามเคิม และแฉลงฤทธิ์ทันที ไกรสิทธิ์จึงเงื้อศรศิลป์จะยิง แต่นางรัตนมาณีขอร้องเอาไว้ ยักษ์นทรภาพเหาะหายลับตาไป ไม่นานนักก็ถอยร่างเป็นพระอินทร์ เหาะลงมาหาไกรสิทธิ์ บอกว่าจะมาประสาธพรและเพิ่มอิทธิฤทธิ์แก่ศรศิลป์ให้ ไกรสิทธิ์เกิดความไม่แน่ใจ จึงปรึกษากับพญากระบี่ป่า ม้าแก้ว และพญาชมพูภาพ ทกลงกันว่าจะใช้ศรศิลป์เสียดายศรศิลป์ครั้ง แต่นางรัตนมาณีขอร้องไว้อีก ขอให้เห็นแก่นางเด็ก ยักษ์นทรภาพเห็นดังนั้น จึงเหาะขึ้นไปบังแสงอาทิตย์ เพื่อให้เกิดความมืดครึ้ม จะโค่นหาทางแยงชิงเอาตัวนางรัตนมาณีได้ แต่ไกรสิทธิ์ซึ่งระวังตัวอยู่แล้วไม่หลงกล จึงเกิดสู้รบกันอีก ยักษ์นทรภาพได้รับบาดเจ็บสาหัส รู้ตัวว่าจะต้องตาย จึงร้องเรียกนางรัตนมาณีเข้าสั่งเสีย พร้อมทั้งมอบบ้านเมืองให้ไกรสิทธิ์ครอบครองต่อไป เมื่อยักษ์นทรภาพตาย ยักษ์ผู้ที่อึดสู้ทนก็ยอมสวามิภักดิ์ ไกรสิทธิ์จึงมอบหมายบ้านเมืองให้ยักษ์ทั้งสองครอบครองต่อไป

ไกรสิทธิ์กับนางรัตนมาณีเดินทางต่อไปจนถึงชายแควเมืองเมืองหนึ่ง สอบถามจากชาวบ้าน รู้ว่าเป็นเมืองของท้าวพิชัย แต่บุตรเขยชื่อท้าววันรินทร์เป็นเจ้าของอยู่ ไกรสิทธิ์จึงบอกให้นายค่านทรว่าตนเป็นหลานของท้าววันรินทร์ ต้องการเข้าเฝ้าท้าววันรินทร์ นายค่านจึงพาไกรสิทธิ์และนางรัตนมาณีเข้าเมือง เมื่อได้เข้าเฝ้าท้าววันรินทร์และเล่าความเป็นมาทั้งหมดให้ท้าววันรินทร์ทราบ พร้อมทั้งบอกว่าจะเดินทางไปพบแม่ และจะไปแก้แค้นลุง

ท้าววรินทร์ขอร้องไกรสิทธิ์ให้ให้อภัย อย่าได้ผูกพยาบาทของเวรกัน และบอกไกรสิทธิ์ว่า จะเขียนสาส์นไปยังท้าวโกสินทร์ ให้ขอโทษไกรสิทธิ์ และมอบบ้านเมืองให้ไกรสิทธิ์ครอบครองต่อไป

ไกรสิทธิ์กับนางรัตนมานี เดินทางไปจนถึงชายแควเมืองมุกขิमान ไกรสิทธิ์ใช้แหวนที่นางไกรสรสุริยาบุกก้อมือให้เมื่อแรกเกิดเป็นแหวนเสียดตาย โดยอธิษฐานขอให้แหวนลอยไปสวมนิ้วมือหญิงผู้เป็นมารดา เพื่อที่จะไ้รู้ว่าใครคือมารดาที่แท้จริง ในที่สุดไกรสิทธิ์ก็ไปพบมารดาสมปรารถนา ไกรสิทธิ์ฝากนางรัตนมานีไว้กับมารดา แล้วออกเดินทางไปพบท้าวโกสินทร์ผู้เป็นลุง

ฝ่ายท้าวโกสินทร์ เมื่อได้รับสาส์นจากท้าววรินทร์ก็เกิดความกลัวว่าไกรสิทธิ์จะมาแย่งราชสมบัติ จึงให้สินธุมาลาผู้เป็นบุตรจักษุพิเตรียมทำสงครามกับไกรสิทธิ์ ไกรสิทธิ์ไม่ยอมทำสงครามกับสินธุมาลา กลับทำหายให้สินธุมาลาไปบอกท้าวโกสินทร์ให้ออกมาทำสงครามกับตน ท้าวโกสินทร์เกรงว่าจะสู้อิทธิฤทธิ์ไกรสิทธิ์ไม่ได้ จึงส่งสาส์นไปบอกท้าววรินทร์ให้ยกกองทัพมาช่วย ท้าววรินทร์รู้ว่าถ้าไม่รีบไปช่วยศึก ท้าวโกสินทร์ต้องถูกไกรสิทธิ์ฆ่าตายเป็นแน่ จึงรีบเดินทางไปเมืองมุกขิमानทันที เมื่อไปถึงก็รีบเหาะลงตรงกลางระหว่างทัพทั้งสอง ท้าววรินทร์ขอร้องให้ท้าวโกสินทร์สำนึกบาป ยอมขอโทษไกรสิทธิ์ และมอบบ้านเมืองให้ไกรสิทธิ์ครอบครองต่อไป และขอให้ไกรสิทธิ์อโหสิกรรมเลิกแค้นต่อกัน ในที่สุดทุกอย่างก็ลงเอยด้วยดี

ไกรสิทธิ์กับนางรัตนมานีครอบเมืองมุกขิमानด้วยความร่วมมือเป็นสุข กาลเวลาผ่านไป ทุกคนถึงวัยชราที่ถึงแก่อนิจกรรมในที่สุด ทั้งข้อความในตอนท้ายของเรื่องกล่าวว่า

เมื่อนั้นพุมิ	ไกรสิคโถมตี	ปริเปรมกระแสนัน	
สำเมรัคเส้ากาน	สามรานอุรัง	ครองควายจอมขวัน	อุมมาชานาร
ท้าวเท่าโกสิน	ชะราชแควคร่าครา	ชะราลงพลัน	
สวนนางไกรสร	มานคอนจอมขวัน	แกเด้างงัน	หงนรบรรพหลัย
โกสินกับจิต	ริคสะหยาหนอไทย	บามพันันตามสะหนอง	
ทองหาระกำไปย	ทันทุกเจ้จวัน	ทรงหันคืนไปย	เสวยสุกอยุโยย
แทนทิมพิมาน			

(เมื่อนั้นภูมิ ไกรสิทธิ์โฉมศรี ปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
 สำเร็จเสรีจการ สาราญอุรัง ครองค้ำวยจอมขวัญ อยู่มาช้านาน
 ทานท้าวโกสินทร์ ชราชะแตรรำคร่า ชราองพลัน
 ส่วนนางไกรสร มารครจอมขวัญ แก่เข่างงัน หึ่งนั้นบรรลย์
 โกสินทร์คัมจิก วิทยาหน่อไท มาป็นคามสนอง
 ท้องหารกรรมไป ทนทุกข์เจ้กวัน ทรงธรรมขึ้นไป เสวยสุขอยู่ใน
 แทนทิพย์พิมาน
 นางวิมาดา คายคามภัสศา จากปวงสงสาร
 จุติขึ้นไป ภกในวิมาน เสวยสุขสาราญ วิมานเทพิน
 ส่วนหน่อนรินทร์ จุติโคกถวิล ไปเกิดวิมาน
 อยู่ในเมืองพรหม ภิรมย์สาราญ
 องค์นางวรกิ เทวีจอมขวัญ สิ้นชีพวายปราณ
 ขึ้นไปเมืองพรหม สมค้ำยภูบาล ครองทิพย์พิมาน บรวิวารนับพัน
 ฝ่ายนางไกรสร มารครจอมขวัญ สิ้นชีพค้ำยพลัน
 ไปขึ้นวิมาน อยู่ในครัยตรีงศ์ บรวิวารโกฏิหนึ่ง ห้อมล้อมนงคราญ
 ทานท้าวพิชัย แก่ชราเหลือใจ ท้าวม้วยบรรลย์
 บัคใจไปสู่ บังทิพย์พิมาน แสนสาวชาวฟ้า ห้อมล้อมภูบาล
 นางวงศ์สุริยา แก่ถงครำคร่า ชราถึงกาล
 สิ้นชีพปลอปลอง ทรงขึ้นพิมาน อยู่ชั้นยามา ภัสคานงคราญ
 ร่วมวิมานเคียงกัน
 หึ่งสี่กษัตรา คัมจิกสังฆา ชรครำคร่า
 ม้าม้วยบรรลย์ ไกรสิทธิ์ราชา คัมจิกขึ้นไป ชั้นครัยตรีงศา
 นางรัตนมานี เทวีบรรลย์ ขึ้นไปครัยตรีงศ์
 เสวยรมย์สมบัติ กษัตริย์สองไท

นางวิมาลา ทายทามพิศสะคา จะปองส่งสาร
 จุกคีชีนไปย พัดะโนวิมาร เสวยสุกคสามราร วิมาร เทหิน
 สวนหนอนวัน จุกคีโคยถวัน ไปยเกิดวิมาร
 อยู่ในเมืองพรัม พรัมสามราร
 ่องนางวอระที เทวีจอมชวน สิ้นชีพไวปราน
 ชินไปยเมืองพรัม สัมค้วยพุมาร ครองทิมพิมาร บัรวิหวานนับพัร
 ฝ่ายนางไกรสอน มานคอนจอมชวน สิ้นชีพควยพลัน
 ชินไปยวิมาร อยู่ในยไครยตริง บัรวิหวานโกคหนึ่ง หอมลอมนงคราน
 ทารเท่าพิไชย แกชะราเหลียวใจ เท้ามวยบรไรลย
 บักใจไปยสุ ยงทิมพิมาร แสนสาวเข้าฟ้า หอมลอมพุมาร
 นางวังสูรียา แกล่งครำครา ชะราถึงการ
 สิ้นชีพปลัดปลง คร่งชินพิมาร อยุชันยามา พักศคานงคราน
 รอมวิมาร เคียวกัน

ทั้งเสกระศักดิ์ตรา คัมจิกสังฆา ชุรครำครา
 มาม้วยบรไรลย ไกรสิคราชา คัมจิกชีนไปย ชันไครตริงสา
 นางรักตะมานี เทวีบรไรลย ชินไปยไครตริง
 เสวยรัมสมบัก กระศักดิ์สองไทย
 อาซากุมที เท้ากระบีม้วยไปย คามหันพูวินย
 แหนทิมพิมาร
 สวนสินลมาลา ปลัดปลงสงงชา มาม้วยอาสรว
 หงนางเอววัน วอระจันทรามไวย สิ้นชีพบักคัน ไปยบักคิสนบักใจ
 เกิดในยเมืองสหวัน นางฟ้าहारอย หอมลอมทรวงทร
 แสรสะหนุกกระเสมสัน ไนยทิมพิมาน ะ :

อาชาคุมภีร์ ท้าวกระบี่ม้าไป คามหันทราโนย
 แค้นทิพย์พิมาน
 ส่วนสินธุมาลา ปลดปลงสังขาร มาม้วยอาสัญ
 หึงนางเขววัดย์ วรจันทร์ทรมวีย์ สิ้นชีพิตักษัย ไปปฏิสนธิบ่คใจ
 เกิดในเมืองสวรรค์ นางฟ้าท้าวร้อย หอมธอมทรงธรรม
 แสนสนุกเกษมสันต์ ในทิพย์พิมาน) ²³

²³ จำนวนวรรคในบางบทมีไม่ครบ 7 วรรค เข้าใจว่าผู้แต่งจะมุ่งที่เนื้อเรื่อง
 และความเข้าใจเรื่อง เป็นสำคัญ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับโกสินทร์และธนรินทร์

1. ฤๅษีผู้เลี้ยงกุโกสินทร์และธนรินทร์
2. ครูทและนาคซึ่งฤๅษีชุบให้เป็นพาหนะของโกสินทร์กับธนรินทร์

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับไกรสิทธิ์

1. ฤๅษีนาคา (ท้าวนาคา) ผู้เลี้ยงกุไกรสิทธิ์
2. พญากระบี่ป่า
3. พญาภูมิภักดิ์ ซึ่งฤๅษีนาคาชุบให้เป็นม้าสำหรับเป็นพาหนะของไกรสิทธิ์
4. พญาชมพูพาน
5. พระอินทร์
6. นางแก้วคารา
7. นางกนิษฐิ์

ยักษ์ 7 คน ซึ่งเป็นอาของนางรัตนมาณี

1. ไวยพิทักษ์ (ไวยตะพัก)
2. นนทรา (นนทรา)
3. นนทรี (นนทรี)
4. จิตราสูร (จิตราสุน)
5. วิรุฬักษ์า (วิรุณะยักษ์)
6. อนนทยักษ์ (อนนทยักษ์)
7. นนทภาณ (นนทภาณ)

ยักษ์ ซึ่งเป็นแม่ทัพออกทำสงคราม

1. องครักษ์จักรนารายณ์ (องครักษ์จักนาราย)
2. จักรหงส์ (จักรหงส์)
3. จักรหรรักษ์ (จักรหรรักษ์)
4. ไวยบุกข์ (ไวยบุกข์)
5. อินทรพิชัย (อินทรพิชัย)